

Läsaren av Niklas Huldéns doktorsavhandling kommer dock att finna många värdefulla resonemang, till exempel om en studies konkreta uppläggning, användbara för andra som funderar kring motsvarande problem, såsom mättnadsprincipen (avtagande marginalavkastning) som styr behovet av omfång på underlaget. Hanteringen av underlaget beskrivs noggrant och speglar på sitt sätt teknikutvecklingen under avhandlingsarbetets gång. Bibehållna ”byggställningar” genom författarens transparenta analyser belyser svårigheterna med tolkningar av bouppteckningarnas innehåll och nyanserar erhållna kvantitativa resultat. Detta förefaller både metodiskt motiverat och värdefullt. Reflektioner om kvalitet kontra kvalitet är intressanta och motiverar den innovativa och pedagogiska redovisningen av medelvärden i avhandlingen.

En stor del av livet i skärgården skildras *inte* i bouppteckningarna konstaterar författaren och det illustrerar hans medvetna begränsning till ett enda källmaterial, arbetets ”monolitiska” karaktär, i motsats till dess tillämpade metodpluralism med en konsekvent forskningsattityd. Författaren resonerar till sist kring begreppet ekologi, men föredrar hellre ”ekonomiskt förutseende” eller ”rationalitet” – eller varför inte ”hållbar utveckling” för att knyta an till dagens politiska problem även om det är en tautologi, ty om en utveckling inte är hållbar så är det väl knappast frågan om någon utveckling?

Som så ofta står den humanistiska forskaren inför två avgörande val: mellan tillgången till rikliga data eller möjligheten till generaliseringar. Här har också författaren till denna avhandling befunnit sig. De synnerligen utförliga metodiska resonemangen genom hela texten innehåller iakttagelser och reflektioner av ovanlig styrka, vilka rimligen borde uppmärksammas av alla dem som numera håller på med någon form av forskning baserad på bouppteckningar (i den utsträckning de läser svenska). Författaren har haft åtskilliga möjligheter till eftertanke, han har erhållit kvalificerade kommentarer under resans gång och har därtill språkligt hunnit formulera sig mycket väl.

Med sin avhandling har Niklas Huldén kun-

nat presentera ny gedigen kunskap med delvis innovativa grepp, som förhoppningsvis kommer att utgöra grunden till ett förnyat akademiskt intresse för föremålsforskning baserad på bouppteckningar även inom etnologiämnet. Undersökningens terminologi och teoretiska ansatser är goda, även om de inte är fullt synliga genom hela avhandlingen. Den konsekventa forskningsattityden måste räknas till arbetets främsta förtjänster. Materialkännedomen och den likaledes konsekvent tillämpade källkritiska behandlingen av detta lämnar endast få saker i övrigt att önska. Författaren visar upp en sammanhållen om än komplicerad helhet med tydlig argumentation. Niklas Huldén uppvisar kritiskt tänkande, originalitet och självständighet, inte minst genom att avstå från de idag mer förhärskande angreppssätten inom den akademiska föremålsforskningen, på grund av det valda källmaterialets begränsade möjligheter att svara upp emot dessa. Han har därigenom visat att alla de klassiska forskningsfrågorna ännu inte har blivit fullt uttömda. Det finns hopp för framtidens forskare.

Anders Perlinge, Stockholm

Emma Lindblad: *Looking vanlig: neither too much nor too little: A study of consumption of clothing among mainstream youth in a Swedish small town*. Fashion studies 4. Department of Media Studies, Stockholm University 2017. 192 s., ill. ISBN 978-91-7649-445-5/978-91-7649-719-0.

Emma Lindblads avhandling i modevetenskap har som utgångspunkt att studier av konsumtion, kläder och identitet ofta tar för givet att ungdomar identifierar sig som ”mainstream”, eller på svenska som vanliga, ett ord som återfinns i titeln trots att avhandlingen är skriven på engelska. Fastän vanlighet ofta tas för givet, menar Lindblad, så problematiseras det sällan hur vanlighet fungerar. Vanlighet får stå som kontrast till och förklara betydelser av subkultu-

rella identiteter men undersöks sällan för sin egen skull. Därför har hon velat undersöka hur ungdomar från vad hon kallar den kulturella majoriteten konsumerar kläder och hur deras konsumtion förhåller sig till identitet. Viktiga poänger Lindblad vill göra är att lyfta fram hur vanlighet skapas med hjälp av aktiva val och bestämda föreställningar om vad som konsumeras, hur man ska klä sig och se ut, samt att vanlighet är långt mer förekommande än vad som ofta erkänns.

Undersökningen är utförd i en mindre svensk stad som fått namnet "Midway". Den beskrivs som en helt vanlig, medelstor svensk stad utan några särskilda turistattraktioner och med en genomsnittlig arbetsmarknad. Unga män och kvinnor mellan 17 och 23 har stått i fokus och de har beskrivit sig själva som helt vanliga och som att de klädde sig vanligt. Olika metoder har kombinerats: observationer, intervjuer och garderobsstudier.

Den viktigaste forskningsfrågan beskrivs vara "why the young people consumed clothing the way they did and what informed their choice of dress, with the result that vanlighet is their main point of identification and desirable cultural identity" (s. 27). Avhandlingen ställer därefter frågan "what it means to perceive oneself as vanlig relative to how this understanding impacts on clothing consumption" (s. 27). Syftet (purpose) är att "contribute to the body of literature that addresses the so called mainstream" (s. 27).

En viktig inspiration har varit Daniel Millers och Sophie Woodwards studier om jeansbruk som uttryck för vanlighet. Lindblad upptäckte också viktiga skillnader mot deras studie. Hennes informanter brydde sig exempelvis långt mer om varumärken och butiker än de Londonbor som Miller och Woodward intervjuade och där vanlighet uttrycktes med hjälp av avsaknaden av varumärken.

Ett sidospår i avhandlingen berör "Partille-Johnny", en figur Lindblad blev bekant med under sitt fältarbete och som fungerade som "den Andre" i informanternas berättelser. Partille-Johnny eller "en misslyckad Partille-Johnny" var någon de inte vill uppfattas som. Stilen som

visserligen var maskulin överskred normer för hur en riktig man skulle se ut genom putande läppar, smink och stylat hår. Även om de kläder Partille-Johnny förknippades med var ungefär desamma som de informanterna bar så uppfattades den stilen som överdriven och korsade därför gränserna för den uppfattade vanligheten.

Viktiga begrepp i avhandlingen är förutom vanlighet också identitet, konsumtion, ungdomskultur och subkultur. Begreppen modernitet, kön och sexualitet nämns också. Mainstream-begreppet diskuteras utifrån att det ofta associeras med konvention snarare än med motstånd. Lindblad återkommer många gånger till att mainstream istället ska ses som komplext, dynamiskt, flytande, föränderligt och processuellt. Vanlighet bör förstås som en identitetsaspekt, betonar hon, inte som uttryck för vardagslivets repetitiva praktiker. I förhållande till mode menar hon att individualitet inte är så viktigt som modeforskare ofta hävdar, tvärtom är det viktigt för många människor att passa in.

Fältarbetet bestod av två faser. En som handlade om att dokumentera de jeans informanterna ägde och en som beskrivs som mer antropologisk med observationer och intervjuer. Materialet delas in i sex kategorier, den första bestående av 20 deltagandeobservationer, den andra av sex halvstrukturerade intervjuer om etisk konsumtion som i slutändan inte fick så stor betydelse för avhandlingen och den tredje av tolv skriftliga klädberättelser. Den fjärde kategorin är 20 så kallade garderobsstudier med 20 individer, som kallas materialets kärna. Av de 20 individerna följdes fem mer nära och kallas nyckelinformanter, två män och tre kvinnor. Därtill kommer 600 foton, samt en nätnografi av fenomenet Partille-Johnny. Informanterna rekryterades genom att Lindblad sökte deltagare som inte ansåg sig tillhöra någon särskild subkulturell grupp eller som att de hade någon specifik klädstil. De beskrivs brett som en homogen grupp etniska svenskar tillhöriga arbetar- eller medelklass, som heterosexuella och utan egna barn.

Det fjärde av avhandlingens fem kapitel är det enda egentliga empiriska kapitlet och där ges en särskild händelse stor uppmärksamhet. Lindblad går och handlar tillsammans med in-

formanten Jonas som ska köpa en halsduk och ber försäljaren om en ”vanlig halsduk”. Försäljaren plockar fram en svart yllehalsduk för 850 kronor, vilken han köper. Lindblad ser episoden som uttryck för en delad föreställning om vanlighet. Därefter berättas om de andra fem nyckelinformanterna, hur de bor, vad de gör och vad de gillar. Alexander som sällan beskrev sig som vanlig, men konstant ritade upp linjer för andra som korsade vanlighetens gränser. Josefine som drömde om att lämna Midway och resa över världen, Anna och Gustav, som var ett par, beskrev såväl varandras klädpraktiker som sig själva som vanliga, som en ”Acne-kille” och en ”Filippa K-tjej”, även om de inte hade så många kläder från dessa märken. Där finns också Lily, den yngsta på 17 år, som beskrev skolkafeterian som en ”catwalk”. För dem alla var det viktigt att varken vara för mycket eller för lite – utan just vanlig.

Heterosexuellt familjeliv uppfattades som viktigt, maskulinitet konstruerades i relation till heterosexualitet och till bestämda erfarenheter, medan femininitet förstods i termer av såväl omsorg om självet som om andra. Kvinnorna ägde fler par jeans än männen, men Lindblad observerade också en ny form av maskulinitet där mode och konsumtion spelade en viktig roll för mäns identitetsprojekt.

I det avslutande kapitlet förtydligar Lindblad att det inte är avhandlingens resultat som är det huvudsakliga värdet, utan utvecklingen av betydelsen av vanlighet. Hon återkommer till det argument som drivits av handlingen igenom, att vanlighet är processuellt och ska förstås som en subkultur, inte som den stabila motparten till subkulturer, vilket mycket forskning har, enligt henne, varit fast i. Förståelse av vanlighet är både flytande och fixerad på en och samma gång eftersom vanlighet betyder olika saker. Att vara vanlig är ett konstant arbete med att hålla sig inom vanlighetens gränser. På så vis ifrågasätts föreställningar om vanlighet som något som bara handlar om att köpa det som finns tillgängligt, menar hon.

Avhandlingen innehåller flera intressanta observationer och diskussioner. Fokusering på vanlighet samt koncentrationen på ett material,

eller tyg, som denim som studeras på djupet är både spännande och originellt. Att modets materiella aspekter tas på allvar blir en viktig kontrast till förståelsen av mode som språk och kommunikation. Att försöka fånga och förstå hur vanligheten skapas och fungerar är också det en viktig ansats. I en tid då fokus mer och mer sker på kulturella centra, internet och globala fenomen är det angeläget med sådana här studier som bygger på fältarbeten långt ifrån turismens dragplåster. Platsens oglamorösa inramning har en särskilt relevans för fältet modevetenskap. Även om avhandlingen lämnar en del att önska vad gäller språket, finns där en stil och en röst som är rik på nyanser och uppmärksam på kulturella betydelser. Lindblad visar prov på analytisk skicklighet när hon går in på djupet i materialet.

Tyvärre innehåller avhandlingen också problem. Många viktiga teman snuddas det bara vid och perspektivet på denim försvinner till stor del i texten. På många vis består denna avhandling av två separata delar som undersökts med två olika metoder, trots att det är en monografi, det vill säga denim och ungdomskultur och sambandet dem emellan är inte alltid helt tydligt. Strukturen, språket och stilen, sättet att referera samt studie-design följer inte heller alltid akademiska konventioner på önskvärda vis. Texten är full av påståenden som inte är underbyggda, gällande såväl teori som empiri. Det är ofta svårt att veta vem som talar, Lindblad eller en annan författare. Språket är upprepande och ofokuserat. Avhandlingen är full av sammanfattningar och borde ha redigerats mer. Några stycken framstår till och med som ofärdiga. Mer utrymme ges till att förklara vad som komma ska i texten, än till vad som faktiskt kommer. Kritisk diskussion av tidigare forskning saknas till stor del också.

Texten glider på definitionerna av begreppet vanlighet som borde ha problematiserats mer. Om vanlighet inte är vanligt, varför är det då vanligt? Vanlighet måste beskrivas med ett inifrånperspektiv sägs det å ena sidan, men å andra sidan är det författarens definitioner som identifierat informanternas vanlighet. Cirkelargumenten staplas. Beläggen för att de såg sig

som så vanliga är svaga. Även om metoden kan tyckas ambitiös så visas alldeles för lite av det empiriska materialet upp och det leder till brist på transparens. Läsaren får lita på författaren i för stor utsträckning. Detta är avhandlingens kanske största problem. I de utsnitt som återges skymtar många möjliga tematiseringar av materialet fram. Vanlighet tycks inte självklart vara den enda, eller för den delen mest uppenbara. I vissa fall framstår informanterna som allt annat än vanliga. Ändå är vanligheten den tolkning som ges. Vad informanterna än säger så tolkas det som uttryck för vanlighet. Frågan om *varför* vanlighet var viktig för informanterna finns inte heller riktigt med.

Avhandlingen är strukturerad så att den först tolkar och förklarar och sedan visar. Den starka inriktningen på att ge ett bidrag till teorin riskerar att få observationerna att passa in i detta bidrag, snarare än tvärtom, det vill säga att använda teorierna för att förklara observationerna. Ambitionen är byggandet av en teori, eller ett teoretiskt bidrag, med konsekvensen att den empiri som teorin byggs av inte visas upp tillräckligt. Därför är utgångspunkten och slutsatsen för avhandlingen också lika, de gör liknande påståenden, utgångspunkten är att studera vanlighet, slutsatsen är att vanlighet var den strukturerande principen bakom informanternas klädkonsumtion. Cirkelargumenten återkommer.

Många av de val författaren gjort framstår som ologiska. Varför hon exempelvis inte följde temat om garderobsstudier, som är en etablerad och spännande metod, är ett frågetecken. För fältet modevetenskap hade det varit ett mer logiskt val än teman om ungdomskultur och subkultur som utvecklades istället, begrepp vars storhetstid var på 1980-talet, då inspirerade av cultural studies. Kontext var då ofta storstad, stil, klass och motstånd, en kontext som idag förändrats och inte på ett givet sätt inkluderar dessa informanter som framstår hyfsat välbeställda och som att de passar in rätt bra i samhället. Sedan 1980-talet har modekonsumtion ökat explosionsartat, priser gått ner och stilidealerna blivit mer i linje med modeindustrins. Vanligheten som uttryck för anspråk på social mobilitet

hade gärna fått diskuteras istället. Vanlighet framstod ibland mer som en strävan än en verklighet och gränsade snarare till någon uppfattning om normalitet bland samhällets högre skikt, viljan att vara något annat än den vardaglighet som präglade hemstaden.

Antropologins och etnologins tidiga historia ägnas ett obegripligt stort utrymme. Ett bättre val hade varit den omfattande forskning inom dessa discipliner som handlar om kläder och mode, eller dessa ämnens kritiska diskussioner kring representation, reflexivitet och etik. Den bifogade frågelistan innehåller många ledande frågor som hade behövt en sådan genomgång. En kritisk diskussion av konsekvenserna av Lindblads metodval hade också kunnat utvecklas. Att fokus vid garderobsmetoden var jeans ger gissningsvis ett annat resultat än om fokus varit ett annat plagg av ett annat tyg, säg sidenklänningar. Resultatet hade säkert inte just varit vanlighet. Inte heller är det helt tydligt vad denim som metod verkligen är och om det är något mer än att räkna jeansbyxor och varumärken? Vanlighet som ett sätt att i en intervusituation normalisera överkonsumtion är en annan möjlig tolkning. Jag kan inte heller låta bli att tänka på att Levi's eller annat jeansvarumärke nog väldigt gärna tar del av resultaten, det vill säga att människor älskar sina jeans och att de har ett väldigt speciellt förhållande till dem; en vanlig mytologi i jeansreklam som gärna hade fått problematiseras. Ett ytterligare märkligt val är det långt större fokus på konsumtion, snarare än på mode, som avhandlingen tar.

Andra forskningsfrågor med stor vikt i nutiden såsom vithet, etnicitet eller till och med genus hade också gärna fått ägnats större uppmärksamhet. Jeans har en maskulin kodning, även om kvinnor sedan länge burit dem. Ett annat tyg hade säkerligen gett en annan genusberättelse. Avhandlingen innehåller inte heller särskilt mycket om denimens materiella kvaliteter. Är jeans det vanligaste plagget idag när vi har fleece-tröjor och träningsbyxor? Som man frågar får man svar och säger du att jag vill prata om dina jeans lär du få svar som handlar om jeans. Det var länge sedan jeans sågs som ett ungdomsplagg. Mellan vilka år som ungdoms-

åren infaller är inte heller särskilt tydligt, de flesta av informanterna var över 20.

Att ha som ambition att diskutera vanlighet utifrån en empiri där informanterna alla är antingen heterosexuella cis-män eller cis-kvinnor, inte unga föräldrar, utan vita, etniska svenskar med jobb och någonstans att bo säger också det något om konsekvenserna av hur vanlighet teoretiseras i denna avhandling. Hade en icke-vit transperson kunnat representera vanligheten? Om ja, varför är då urvalet som det är och vad har det för konsekvenser för hur föreställningar om vad som är vanligt respektive avvikande reproduceras vetenskapligt? Det är också en viktig fråga.

Magdalena Petersson McIntyre, Göteborg

Terese Zachrisson: *Mellan fromhet och vidskepelse. Materialitet och religiositet i det efterreformatöriska Sverige*. Göteborgs Universitet, Göteborg 2017. 395 s., ill. ISBN 978-91-629-0242-1.

Från officiellt kyrkligt och statligt håll genomfördes reformationen i Sverige under Gustav Vasas regeringstid på 1500-talet. Att få den respekterad och tillämpad ute i landet bland allmogen skedde dock inte i ett slag. Många katolska fromhetsdrag kom att leva kvar in på både 1600- och 1700-talen. Att undersöka denna kontinuitetsprocess, men också hur förändringar skett fram till upplysningstiden på 1700-talet, utgör huvudtemat i Terese Zachrissons doktorsavhandling i historia. Hon fäster huvudvikten vid att spåra hur materiella ting från katolsk tid både i kyrkorummen och utanför levde kvar efter reformationen och fortsatte att ha en religiös funktion bland allmogen, trots att den reformatöriska kyrkoledningen tagit avstånd från dem. Huvudfokus i avhandlingen är inte föremålen i sig utan människors relation till dem. Författaren anknyter till den så kallade ”materiella vändningen” inom internationell historisk forskning under senare år. En av förebilderna utgör Caroline Walker Bynums bok *Christian Materiality* från 2011.

Författaren har använt sig av kyrkornas inventarieförteckningar med tonvikt på Skara stift och dess 375 församlingar. Där har hon funnit uppgifter om sidoaltare, skulpturer, helgonbilder och i enstaka fall relikier i kyrkorna. Ute i naturen fanns bland annat heliga källor och bönnekors. Som jämförelse till församlingarna i Skara stift har författaren också studerat förteckningar från 566 församlingar på olika håll i Sverige. Totalt uppgår alltså antalet undersökta församlingar till 941. Den officiella kyrkliga synen på bruket av dessa materiella ting framgår av biskoparnas visitationsprotokoll. Dessa är fåtaliga på 1500-talet, men deras antal ökar på 1600-talet och blir ännu fler på 1700-talet. Föreställningar och handlingar som knöts till de materiella tingen betecknades i flera fall som vidskepelse och avgudereri. Tingen hade ingen inneboende andlig förmåga utan var döda och kraftlösa.

Därtill använder författaren uppgifter i 1600-talets antikvitetsrannsakingar, ofta skrivna av präster, och för Skånes och Blekinges del prästrelationer. Från 1600- och 1700-talen finns dessutom flera sockenbeskrivningar och landskapsbeskrivningar men även reseskildringar att tillgå. Svårigheten har varit att få uppgifter direkt från allmogen och inte enbart via bevarade föremål och prästers och biskopars uttalanden. Detta är före folkminnesinsamlingarnas tid som började på 1800-talet. Författaren har dock kunnat använda vissa folkminnesuppgifter som traderats muntligt över lång tid.

Det första empiriska kapitlet (s. 53–162) tar upp föremål i kyrkorummet. I 284 av de totalt 941 undersökta församlingarna i Sverige fanns sidoaltare från katolsk tid kvar. I Skara stift gällde det 159 av 375 kyrkor. Där kallades dessa altare mestadels för kvinnoaltare. En viktig användning var när in natura-offer överlämnades i samband med barnaföderskors kyrktågning, det vill säga en rituell akt vid deras första kyrkbesök efter förlossningen. Sådana in natura-offer förbjöds 1720. Därefter revs många sidoaltare och få av dem har bevarats till vår egen tid.

Martin Luther fördömde inte bruket av bilder i kyrkorummet. De svenska reformatörerna delade Luthers toleranta bildsyn, vilket fastställdes